ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 74 ՏԱՍՆԵԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ Երեքշաբթի, 14 Մայիսի 1902 Երեքշաբթի, 14 Մայիսի ՏԱՍՆԵԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ № 74

Տարեկան 10 ր., վեց ամիսը 6 րուբլի, երեք ամիսը 3 ր. 50 կ., ամիսը՝ 1 ր., համար 5 կ.։
Բաժանորդ են գրւում Թիֆլիսում միմիայն խմբագրատանը։

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція „Норъ-Даръ"
կամ Tiflis, Rédaction ,,Nor-Dar''

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերից) ժամը 9-ից 2-ը։ Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուներով։ Յայտարարութիւնների բառին 3 կ., ռեկլամների համար կրկնապատիկ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդող.—Նոր-Նախիջեւանի Կանանց Խնամատար Ընկերութեան մասին։
Բաղդադի երկաթուղին։
Քրոնիկոն.—Լուրեր։
Մեզ գրում են.— Ղազախից։ Սէլդիչէնից։ Բագուից։
Նամակ խմբագրութեան։
Թղթակցութիւններ.—Կարսից։
Քաղաքական. — Թիւրքիա։ Անգլիա։
Հրաբուխն Անտիլեան կղզիներում։
Հեռագրական լուրեր։
Բանասիրական. — Բուխարայի անցեալից և ներկայից։
Տեղեկատու։
Յայտարարութիւններ։

Թիֆլիս, 13 մայիսի 1902 թ.

ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԿԱՆԱՆՑ ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նոր-Նախիջեւանում երբեմն գոյութիւն ունեցող Հայ Կանանց Խնամատար ընկերութիւնը իւր գործունէութիւնը դադարեցնելով՝ անցեալ ապրիլի 17-ին, իւր վերջին ընդհանուր ժողովում, վերջնական կարգադրութիւններ է արել իւր ունեցած գումարների ու գոյքի մասին։ Այդ առթիւ զանազան լուրեր ու կարծիքներ հրատարակուեցին և հրատարակւում են մեր պարբերական մամուլի մէջ։ «Նոր-Դար»-ում էլ լոյս տեսան տեղեկութիւններ ու բողոք յիշեալ ընկերութեան արած այդպիսի կարգադրութեան մասին։

Մենք, ի նկատի առնելով յիշեալ ընկերութեան մասին մեր ստացած տեղեկութիւնները և մեր թերթում լոյս տեսած գրութիւնները, օրէնքի տեսակէտից նայելով խնդրի վրայ, յայտնեցինք, որ Նոր-Նախիջեւանի Հայ Կանանց Խնամատար Ընկերութեան պատկանեալ գումարն ու գոյքը չէ կարելի տալ ոչ նոյն տեղում նոր հիմնուած Բարեգործական Ընկերութեանը և ոչ էլ այդ քաղաքի ս. Լուսաւորիչ եկեղեցուն. յիշեալ Կանանց Խնամատար Ընկերութեան թողած գումարի ու գոյքի ժառանգը, նոյն ընկերութեան կանոնադրութեան զօրութեամբ, —թեմական դպրանոցն է։

Այնուհետև Նոր-Նախիջեւանից մենք ստացանք բաւական տեղեկութիւններ և ընդարձակ բացատրութիւններ վէճի առարկայ դարձած խնդրի մասին։ Այդ տեղեկութիւններից ու բացատրութիւններից այժմ մեզ համար պարզ է, թէ ինչու Կանանց Խնամատար Ընկերութիւնն իւր գործունէութիւնը դադարեցնելուց յետոյ իրեն պատկանեալ գումարները յատկացրել է ս. Լուսաւորիչ եկեղեցուն։

Աւելորդ և անտեղի ենք համարում այստեղ մէջ բերել այդ խնդրի մասին մեր ստացած բացատրութիւնները. բաւականանում ենք միայն յայտնելով, որ Խնամատար Ընկերութեան պատկանեալ գումարը իւր նպատակին գործադրելու համար ուղիղ ճանապարհը տանում է դէպի ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին. հետևաբար Խնամատար Ընկերութիւնն իւր այդ որոշումով չի շեղւում իւր կանոնադրութեան ոգուց։

Որ գտնւում են գործին մօտիկ և տեղեակ մարդիկ, որոնք գուցէ չեն հասկանում բանը, —այդ զարմացնում է մեզ. բայց որ այդ միևնոյն մարդիկ չեն ուզում հասկանալ այդ բանը նրա համար միայն, որ չեն ուզում հասկանալ, —այդ վրդովում է մեզ։

Երևում է, որ իւր գործառնութիւնները դադարեցրած Կանանց Խնամատար Ընկերութիւնը խակալս, եկեղեցական մի հոգաբարձութիւն է Նոր-Նախիջեւանի ս. Լուսաւորիչ աւագ եկեղեցու անունով որ հաստատուած է հանգուցեալ Գէորգ Դ. կաթողիկոսի կոնդակով։ Արդ այս այսպէս լինելով պարզ է, որ եկեղեցուն պատկանող որ և է գումար չի կարող առանց մի պատահական մարդու կամ բոլորովին այլ նպատակով կազմուած որ և է ընկերութեան սեպհականութիւն դառնալ օրինական ճանապարհով։

Վէճ յարուցանել այդ խնդրի մասին և հակառակը պնդել—այդ չի անիլ ոչ մի բարեմիտ հրապարակախօս։

Բայց այդ խնդրի առթիւ աւելորդ չենք համարում նկատել, որ մէկ կողմից ընդհանրապէս օրէնքի նկատմամբ մեր ունեցած տգիտութիւնը և իրաւունքի ու պարտականութեան նկատմամբ հայերիս ունեցած թուլութիւնը, իսկ միւս կողմից հայի յայտնի ազ-ի հիւանդոտ ցուցամոլութիւնն ու փառասիրութիւնը

Այդ ազ-ին պէտք է վերագրել մեր այն սովորութիւնը, որ պաշտօնի մտնող ամեն ոք, լինի նա հոգևորական թէ աշխարհական, իւր գլուխը յայտնի կացուցանելու միակ միջոցը իւր նախորդին և նրա կատարած գործերը վատաբանելու մէջ է որոնում։ Երբ մենք բարենպատակ մի որ և է հաստատութիւն ենք հիմնում, մի ընկերութիւն կազմում և այլն և այլն, —անպատճառ նախ վատաբանում, ստորացնում ենք գոյութիւն ունեցող հաստատութիւնները, ընկերութիւնները։

Այսպէս՝ եթէ մի թեմական առաջնորդ, կամ յաջորդ, կամ գործակալ և այլն հեռանում է իւր պաշտօնից, —նոյն իսկ թղթակիցներից շատերը, հեռացողի յաջորդին յայտնի կացուցանելու նպատակով, անպատճառ վատաբանում են պաշտօնից հեռացողին, և, ի հարկէ, նորեկ պաշտօնեան (որի նախորդ գործունէութիւնը յաճախ ծանօթ էլ չէ թղթակիցներին) իւր նախորդի նման չէ, շատ բարձր է նրանից, անպայման բարձր…

Թիֆլիսում, Բագւում և այլ տեղերում էլ գոյութիւն են ունեցել ընկերութիւններ, որոնք գործել են և այլևս գոյութիւն չունին. այժմ դրանց տեղը հիմնուել են նոր ընկերութիւններ։

Նորակազմ ընկերութիւնները քաջալերելու համար, ի հարկէ, կարելի է յօգուտ այդ ընկերութիւնների խօսել, բայց ինչո՞ւ անպատճառ պէտք է հայհոյել ու վատաբանել հները, որոնք գործել են։

Վերջերս, օրինակ, ստացել ենք թղթակցութիւններ ու յօդուածներ, որոնք խօսում են Պարստանի մի բուռն հայերի մէջ գոյութիւն ունեցող բարենպատակ անթիւ ընկերութիւնների մասին, քննադատում են երբեմն գոյութիւն ունեցող Կովկասի Հայոց Բարեգործական և Բագուի Մարդասիրական ընկերութիւնների գործունէութիւնը, համեմատում են անցեալում գործող այդ հաստատութիւններն այժմեան նորակազմ բարեգործական ընկերութիւնների հետ, և, ո՜ զարմանք, նորերի հետ համեմատելով՝ հներին ներկայացնում են իբրև չնչին ընկերութիւններ, որոնք իսկապէս բան չեն շինել, այն ինչ՝ նորակազմ ընկերութիւններն իրենց նոր ոյժերով և ընդարձակ կանոնադրութեամբ մեծ գործեր, բարութիւններ կատարելու վրայ են։

Բագուի Մարդասիրական Ընկերութիւնն, օրինակ, մի որոշ ժամանակ, քանի որ գոյութիւն

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԲՈՒԽԱՐԱՅԻ ԱՆՑԵԱԼԻՑ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԻՑ

(Ճանապարհորդական տպաւորութիւններ և դիտողութիւններ)

X*)

Էմիրի դղեակի շուրջը գտնւում են զօրանոցները։ Պետութեան զօրքերի թիւը մօտ 20,000 են հաշւում։ Առանձին գունդ են կազմում թնդանօթաձիգները, որոնք բաղկացած են 300 հոգուց 20 թնդանօթներով։ Թնդանօթաձիգների հրամանատարը, —թօփչի բաշին, — միևնոյն ժամանակ և բուխարական բոլոր զօրքերի հրամանատարն է։ Պատերազմի ժամանակ նա է զօրքերի գլուխ անցնում։

Զօրքը երկու մասի է բաժանւում—կանոնաւոր և անկանոն։ Երկուսի մէջ էլ կամաւորներն են ծառայում։ Բուխարայում կանոնաւոր զինուորագրութիւն գոյութիւն չունի այլ ընկնողին քարշ են տալիս և ուժով զինուոր դարձնում։ Կամաւոր են կոչւում նրա համար, որովհետև շատ աղքատ և տնանկ մարդիկ քաղցից ստիպուած կամ յայտնի ծոյլերը կամաւոր կերպով զինուոր են դառնում, որպէս զի առանց աշխատելու ապրեն։ Եւ ճշմարիտ որ դրանց համար բուխարական զօրանոցները անկելանոցների տեղ են ծառայում։ Սակայն պէտք է խոստովանել, որ բուխարական զինուորները լաւ են կերակրւում. նրանք ստանում են փլով, չորվա ոչխարի մսից և այլն։ Ամենահարուստ սարթը դրանից աւելին չի կարող ցանկալ իւր համար։ Թէև ռոճիկ շատ քիչ են ստանում, բայց ազատ զինուորները պարապում են արհեստներով և մանրավաճառութեամբ։ Զօրքերի պահպանման հոգսն ընկնում է կուշ-բէգի վրայ, որն իրեն օգնական է ունենում դուրբանին։ Վերջինս այսպէս ասած պետական գանձապետի պաշտօնն է վարում։ Ինչպէս վերև յիշեցինք, բուխարական կառավարութեան ծախքերի մշտական միակ աղբիւրը զօրքն է կազմում։

Զինուորակոչութիւնը Բուխարիայում տարօրինակ կերպով է կատարւում։ Երբ կարիք է զգացւում զօրքի ընդհանուր թիւը լրացնելու, կուշ-բէգին ընտրում է յատուկ այդ նպատակով առանձին պաշտօնեաներ։ Այս վերջիններս ընկնում են քաղաքներն ու գիւղերը և ընկնողին տանում են։ Մեծ ու փոքր չկայ և չեն հարցնում։ Ի հարկէ հարուստներին, կաշառք առնելուց յետոյ, բաց են թողնում։ Աւելի ճարպիկները թագնւում են կամ փախչում են սահմանակից ռուսական քաղաքները և ազատւում։ Ծնուածների և զինուորակոչութեան մատեաններ գոյութիւն չունին։ Ահա այդ է պատճառը, որ փախչողները կարողանում են ազատ մնալ։ Սակայն վա՜յ նրանց, որոնք բռնուեցին, այդպիսիները շղթայակապ բանտն են ձգւում և մինչև ի մահ այնտեղ տանջւում։

Զինուորները ծառայում են ցմահ։ Բուխարական զօրքը տարբեր հասակների և տիպերի մի տարօրինակ կոմպլեկտ է կազմում. 13—14 տարեկան երեխաներից սկսած մինչև 60-ամեայ ծերունիները ծառայում են։ Պահեստի զինուորներ չկան։ Բուխարական զինակիրների այս խառնուրդը զօրք անուանել բառիս եւրոպական մտքով—չի կարելի։ Թէև Բուխարայի զինուորները ռուսական նշանազգեստ և ուսադիրներ են կրում, սակայն բուխարական և եւրոպական զօրքերը միմեանց նոյնքան նման են, որչափ գիշերն ու ցերեկը։ Զինուորները բոլորովին զուրկ են զինուորական կարգապահութիւնից։ Եւ աւելի կոյր էլ լինել չի կարող, քանի որ՝ խնայողութիւն անելու դիտումով զօրախաղեր և փորձնական պատերազմներ երբէք տեղի չեն ունենում։

Զուարճալի է տեսնել դրանց զինուորական մարզանքները։ Երբ սպան հրամայում է «յառաջ» կամ «ձախ» կամ «աջ» ծերունի և պատանի զինուորների մէջ մի այնպիսի խառնաշփոթութիւն է տիրում, որ մարդ ծիծաղից թուլանում է։ Երեխաները և ծերերը յետ ու առաջ գնալիս հազիւ են կարողանում հին սիստեմի ծանր հրացաններն ուսներին պահել և երիտասարդներին հասնել։ Կարծէք թէ այդ զինուորները կենդանի էակներ չլինեն, այլ աւտոմատներ, որոնք շարժւում են այն ժամանակ, երբ լարւում են. Զօրքերը սովորում են ռուսական զինուորական խաղերի մի քանի պարզ ձևերը։ Սակայն շնորք չունեն ամենատարրական ձևերն անգամ իւրացնելու։ Բոլորովին զուրկ են արիութիւնից և մեղկ, թոյլ արարածներ են։ Տեսնելով դրանց, ես չեմ զարմանում, որ Սամարղանդի տակ դրանց 40,000 հոգին ռուսական զօրքերի երկու հազարի առաջ ջարդուել և փախել է։

Ասեն մի զօրագունդ իւր սեպհական մուզիկն ունի, որը իւր «զիլ» ձայնով մեր զուռնան է յիշեցնում։ Աններդաշնակ ձայների և եղանակների հետ պատահում են և ներդաշնակաւորները։ Ունին և սեպհական ազգային մարշը, որը մի ռուս երաժիշտ է յօրինել։ Էմիրի ճանապարհորդութեան ժամանակ ընդառաջ են դուրս գալիս բուխարական զօրքերը և մուզիկով դիմաւորում։ Միջանկեալ ասեմ, որ նոյնն են անում և ռուսական զօրքերը, երբ էմիրն անցնում է այն քաղաքներով, ուր ռուս զօրքեր են գտնւում։ Երբ ցերեմոնիալ մարշի ուղեկցութեամբ էմիրի առաջով անցնում են ռուսական զօրքերը, էմիրը ռուսերէն լեզուով իւր գոհունակութիւնն է յայտնում ասելով. «Хорошо, молодцы»!

Զօրքերի հագուստի մէջ նմանութիւն չկայ։ Շատից-քչից կանոնաւոր է էմիրի անձնապահ գունդը, որը ձիաւոր է և ռուսաց կազակների ձևն ունի։ Էմիրը Թագաւոր Կայսրից իրեն շնորհուած Թերեքի շրջանի կազակների հրամանատարի աստիճանն ունի, որի պատճառով էլ իւր անձնապահ գնդին նոյն կազակ զօրքի ձևն է տուել։

Պատելով զօրանոցները՝ մենք շատ վատ տպաւորութիւն ստացանք։ Այդ զօրանոցները մարդկային բնակարան անուանել չի կարելի։ Աւելի խոզաբների են նման, այնքան ցած, նեղ և խոնաւ են։ Արեգակի լոյսը համարեա թէ ներս չէ թափանցում։ Լուսամուտների փոխարէն՝ փոքրիկ անցքեր են, որոնք շատ անգամ ապակիների տեղ հին թղթերով են լինում ծածկուած։ Անկողին, բարձ, անկողնակալ համարեա թէ նոյնպէս գոյութիւն չունին։ Մի կեղտոտ թաղիքի կտոր, մի քանի փալասներ և «չափանը», —ահա այն բոլորը, ինչ որ ունի Բուխարայի զինուորը։ Մարդ զարմանում է, թէ այսպիսի խոնաւ, մութ խուցերում մարդիկ ինչպէս են ապրում, որ համաճարակ հիւանդութիւններից չեն կոտորւում։ Թէև համաճարակ հիւանդութիւնների մասին չի լսւում, սակայն բուխարական զինուորներն առողջ լինելուց շատ հեռու են։ Միշտ նիհար, վատ կազմուածքով, դէմքի այլանդակ ձևով —ահա այդպէս են Բուխարայի զինուորները։ Զինուորական բժիշկներ բոլորովին գոյութիւն չունին։ Բժշկական և առողջապահական վերահսկողութիւնը նոյնունէր, ըստ չափու կարողութեան ծառայել է հասարակական բարօրութեանը, ծառայել է իւր նպատակին՝ այսինքն ուսման և գիտութեան տարածման գործին, նպաստել է դպրոցների, օժանդակութիւն է տուել ամեն տեղի ուսանողների, օգնել է շատերին ուսում ստանալու և այլն և այլն։ Նոր Մարդասիրական Ընկերութիւնը թող Բագուի խեղճերին կերակրէ, պաշտօն ճարէ նրանց համար, չթողնէ՝ որ Բագւում բնակուող խեղճերն առանց թէյի մնան, մէկ խօսքով՝ թող բարեգործութիւններ անէ։ Բայց ինչո՞ւ անպայման պէտք է շփոթել միտքը, ինչո՞ւ պէտք է վատաբանել նախկին ընկերութեան գործիչներին, ուրանալ նրանց արդիւնաւոր գործունէութիւնը։

---

*) «Տես Նոր-Դար» № 70.

Նոյնը կարելի է ասել և միւս, և երրորդ ու չորրորդ ընկերութեան մասին:

Ով որ գործին է ծառայում և ոչ թէ ես-ին, նա կը հասկանայ և հասկանում է, որ օրէնքը պէտք է պահպանել, և հասարակական ոչ մի գործ չի կարող արդիւնաւոր լինել, եթէ մենք նորը և մեր ես-ը յայտնի կացուցանելու համար ուրանանք կամ վատաբանենք հինը։

Տօնի պատճառով «Նոր-Դար» ի առաջիկայ համարը լոյս կըտեսնի հինգշաբթի մայիսի 16-ին:

ԲԱՂԴԱԴԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

II

Իմ անցեալ նամակում ես խօսեցի դր. Ռոհրբախի գրքի առաջին մասի վերաբերմամբ, ուր նա քաղաքական տեսակէտներ էր պարզաբանել: Ներկայ նամակումս ես տալու եմ նրա գրքի երկրորդ մասի բովանդակութիւնը, որը Die Wirthschaliche Basis des Planes (ծրագրի տնտեսական հիմքը) վերնագիրն է կրում և մեզ համար ամենակարեւոր նշանակութիւնն ունի։

Արդէն Վիեննայի «Zeit» («Ժամանակ») լրագրի մի յօդուածն ըստ էութեան ասել էր այն, ինչ որ դոկտոր Ռոհրբախն այժմ հաստատուն փաստերով ապացուցանում է: Այս լրագրի ասելով, Բաղդադի երկաթուղին հէնց պատերազմի տեսակէտից անտեսական ահագին նշանակութիւն ունի. Թուրքիային հարկաւոր է զինուոր և փող: «Երկաթուղու կառուցման անմիջական հետեւանքը կլինի ժողովրդի և եկամուտների աճումը. երկաթուղին կարող է գոյութիւն ունենալ, եթէ այն երկրներում, որոնց միջով որ նա անցնում է, հին դարերի քաղաքակրթութիւնը նորից ծաղկի. մանաւանդ ցորենի արդիւնաբերութիւնն աճի։ Անատոլուն, Հիւսիսային Ասորիքը, Միջագետքը և Իրաք Արաբին կարող են միասին այնքան հացահատիկ արտահանել, ինչքան ամբողջ Ռուսիան» Նման օրինակներով կարելի է այս ենթադրութեան ճշտութիւնն ապացուցանել։ Այսպէս, օրինակի համար, ռուսները Միջին Ասիան նուաճելիս նըկատեցին, որ տեղացիք նահապետական բամբակի մշակութեամբ էին պարապում, գեներալ Ֆոն-Կաուֆմանն առաջինն եղաւ, որ տեղացիներին ամեն տեսակի դիւրութիւն և արտօնութիւններ տուեց ամերիկեան բամբակի մշակման նկատմամբ, և այժմ միայն, 15 տարուայ աշխատանքից յետոյ, Թուրքեստանից արտահանում է 7½ միլիոն պուդ մաքուր բամբակ, որի կէսը լիապէս բաւականացնում է Ռուսիայի մանուֆակտուրային պահանջները. վերջինս գրեթէ գերմանականի բարձրութեան վրայ է կանգնած: Չլինէր Թուրքաստանի երկաթուղին, ի հարկէ արտահանութեան դժուարութեան պատճառով անկարելի է որ բամբակի մշակութիւնն այդքան առաջ գընար: Այսպիսով Ռուսիան տարեկան տընտեսում է մօտ 70 միլիոն րուբլի. որն առաջ ամերիկայի կալուածատէրերի և բամբակագործների գրպանն էր ստանում:

Հիւս. արեւմտեան Միջագէտքը և Ասորիքի սահմանակից նահանգներն ամենահին ժամանակներից սկսած բամբակի անսպառելի շտեմարաններ են եղել, և ներկայումս Բելիխի և Խաբուրի հողն ու կլիման բամբակագործութեան համար ամենանպաստաւոր պայմաններ են ներկայացնում: Երկաթուղին իւր հետ կբերի ճանապարհների ապահովութիւն և հաղորդակցութեան հեշտութիւններ, առանց որոնց ի հարկէ անհնարին է երկրի մշակման մասին մտածել: Այժմ գրեթէ անապատ և անտէր մնացած ընդարձակ երկրները պէտք է կառավարութիւնից կապալով սանոյին (բնական է, որ գերմանացիք են ուզում այդ կապալառուները լինել) և տեղացի գիւղացիների և բանուորների ձեռքով մշակուին:

Հարստութեան երկրորդ աղբիւրն այս բոլոր երկրների համար նաւթն է և ուրիշ բնական գազերը։ Դր. Ռոհրբախը պնդում է. որ ինքն իւր աչքերովն է տեսել, թէ ինչպէս ստորին Զաբի, Տիգրիսի մի ճիւղի, հովտում նաւթի աղբիւրներ են բղխում։ Նրա կարծիքով, Քերքուքի, Տեկրիտի և Հիտի շրջակայքը շատ աւելի մեծ քանակութեամբ նաւթ արդիւնաբերել կարող են, քան ամբողջ Ապշերոնեան թերակղզին։

Դր Ռոհրբախ ձգտում է ապա պատմական փաստերով ցոյց տալ, որ անցեալում Ասորիքից մինչև Իրաք Արաբի տարածուող երկրները միլիոնաւոր մարդիկ են սնուցել, և նկատում է, որ ներկայումս էս հողը երկրագործութեան համար չափազանց արդիւնաբեր է, բայց բոլորովին անմշակ: Ինչպէս հնումն, նոյնպէս և ներկայումս Միջագէտքը և Ասորեստանը ոռոգւում են անձրևով, իսկ Բաբելոնի ամբողջ քաղաքակրթութիւնը ջրաբաշխութեան վրայ է հիմնուած։ Իւր գրքի երկրորդ գլուխը վերջացնում է յարգելի հեղինակը պնդելով կրկին անգամ, որ Ասորեստանը, Բաբելոնը, Ասորիքը պատմական անհրաժեշտութեամբ ապագայ ծաղկման են դիմելու: Խորհուրդ է տալիս իւր հայրենակիցներին իրենց ունեցած յոյսերը չչափազանցնել և ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ գերմանացիք չեն կարող տաճկական ոչ մի նահանգ իրենց մենավաճառ հրապարակ դարձնել, օտար կապիտալի և վաճառականների հետ խաղաղ մրցման մէջ մտնել:

Իւր գրքի երրորդ մասում դր. Ռոհրբախը նկարագրում է Բաղդադի երկաթուղու ուղղութիւնը և այն դժուարութիւններն ու արգելաքարերը, որ նրա կառուցումը խափանել կարող են:

Ց. Թոփչեան

Հալլէ (Գերմանիա)

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Այսօր, մայիսի 14-ին, Նորին Կայսերական Մեծութիւնների Թագադրութեան օրը, Ալէքսանդր-Նեւսկու տաճարում, Վանքի աւագ եկեղեցում և միւս գաւառութեանց աղօթատներում կատարելու են հանդիսաւոր գոհաբանական մաղթանքներ։

— Կովկասի կառավարչապետ գեներ. ադ. իշխ. Գ. Ս. Գոլիցինը շուտով մեկնելու է Պետերբուրգ:

— Թիֆլիսի հայոց դրամատիքական ընկերութիւնը ներկայումս զբաղուած է դերասանական խումբ կազմել՝ առաջիկայ սեզոնին ներկայացումներ տալու համար։ Ընկերութիւնն արդէն վարձել է Թիֆլիսի արտիստիքական ընկերութեան թատրոնը, որտեղ տալու է 24 ներկայացում սեպտեմբերի 15-ից սկսած մինչև յունուարի 1-ը։

— Մասնաւոր անձերին իրաւունք է տրուած արքունական հողաբաժիններ ձեռք բերելու ի սեփականութիւն Սև ծովի և Քութայիսի նահանգներում գիւղատնտեսութեան կանոնադրութեան հիման վրայ։

— Շամախու և գաւառի երկրաշարժից վնասուածների օգտին Բագուի նահանգապետը մինչև մայիսի 4-ը ստացել է ընդամենը 238,467 ր. 83 կ.։

— Առաջիկայ եռամեակում լուսաւորութեան մինիստրութեան իրաւասութեան տակ գտնուած տարրական դպրոցները պահպանելու համար Կովկասի ուսումնարական շրջանի հոգաբարձուին ուղարկուած է 85,779 ր.։

— «Նովոյէ Օբ'ոզ»-ի ասելով, անցած ամսի վերջերը Պարսկաստանից Ջաւադի գաւառն են անցել աւազակախմբեր, որոնցից մէկը, 10 հոգուց բաղկացած, թագնուած է Աստարայի անտառում և արշաւանքներ է գործում դէպի շրջակայ գիւղերը։

— Կայսրուհի Մարիա Ալէքսանդրովնայի անուան կոյրերի խնամատար հոգաբարձութեան Կովկասի ճիւղի խորհուրդը խնդրում է մեզ հրատարակել, որ առ 1 ապրիլի 1902 թ. ճիւղի դրամարկղում կար 17,308 ր. 16 կ., ապրիլի ընթացքում ստացուել է 4,944 ր. 85 կ., ընդամենը—22,253 ր. 1 կ., նոյն ամսում ծախսուած է 1,701 ր. 95 կ., առ 1 մայիսի մնում է 20,551 ր. 6 կ.։ Այդ գումարից գտնւում է՝ 1) պետական բանկի Թիֆլիսի բաժանմունքի խնայողական դրամարկղում 436 ր. 31 կ., 2) ընթացիկ հաշուով Թիֆլիսի առևտրական բանկում 9,731 ր. 51 կ. և Թիֆլիսի փոխադարձ վարկի ընկերութեան մէջ 10,383 ր. 24 կ., ընդամենը 20,551 ր. 6 կ.:—Ճիւղի ակնաբուժարանում ապրիլ ամսին նոր հիւանդ կար 492 հոգի և դրանք հին հիւանդների հետ միասին այցելել են 4270 անգամ. նոյն ամսում կատարուած է 72 անդամատութիւն, որից 29-ը գլխաւոր պ 43-ը երթևեկ հիւանդների վրայ:

—Խմբագրութիւնս ստացաւ նոր գիրք —«Հաւապտման» (համառօտ կենսագրութիւն), կազմեց Ե. Թ., հրատ. Յովհաննէս Արամեանի, Պետերբուրգ, 1902 թ., էջ 62, գինն է 15 կ.: Գրքոյկին կցուած է Հաւպտմանի պատկերը:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՂԱԶԱԽԻՑ.—Այս տարուանից հրամայուած է արքունական անտառներում գտնուող ձմերանոցները քանդել. հակառակ դէպքում որոշուած է կարճ ժամանակամիջոցում այրել մնացած բոլոր գոմերը։ Գիւղացիք արդէն սկսել են քանդել և հեռացնել իրենց փայտեղէնը։ Դրա հետեւանքն այն կլինի, որ գիւղացիք կըկրճատեն իրենց անասունների քանակութիւնը, որ առաջ կբերի տընտեսական զօրեղ յետադիմութիւն։

—Անասունների ժանտախտի պատճառով, եայլաղ գնալու այնպիսի ոլորմոլոր ճանապարհներ են որոշուած, որտեղից գնալու համար պիտի եռապատկուին ու քառապատկուին գիւղացիների չարչարանքները:

—Մայիսի 9 ից սկսուեց նորից անասունների վաճառումը Ղազախ քաղաքի տօնավաճառում, ուր սովորաբար հաւաքւում են գնողներ ամեն կողմից։

—Ղազախի գաւառում աւազակներ էին երևացել, որի համար գաւառական ոստիկանութեան գլխաւոր պ. Մելիքսեթովը գնացել էր իւր խմբով և յաջողել մէկին սպանելու ու Ղազախ քաղաք բերելու։ Պ. Մելիքսեթովը սպայ է աստիճանով և շատ քաջ իւր պաշտօնի մէջ. Յոյս կայ, որ նրա միջոցով այս տարուան աւազակների գործունէութիւնը կըմնայ ճնշուած դրութեան մէջ:

ՍԷՅԴԻ-ՎԷՆԻՑ (Ջաւշու գաւ.).—Մայիսի 5 ին, կիրակի, Թեմիս սրբ. առաջնորդն օծեց Ներսէս Սարումեանցի անձնական միջոցներով նոր կառուցուած եկեղեցին: Օծման կարգը խորին տպաւորութիւն թողեց հասարակութեան վրայ։ Պատարագից յետոյ հանդիսաւորապէս օրհնուեց հանգուցեալ Անդրէաս քահանայի գերեզմանը: Նորին սրբազնութեանն ընկերանում էին երկու աւագ քահանայ: Հանդիսին ներկայ էին նոյնպէս և շրջակայ գիւղերի քահանաները։

ԲԱԳՈՒԻՑ.— Մայիսի 9-ին, երեկոյեան, Մարդասիրական ընկերութեան ժողովի շարունակութիւնն էր։ Այդ ժողովում վճռուեց հանգուցեալ Գրիգոր Թումայեանի ժառանգների նուիրած 30,000 ր. հարցը: Այդ գումարով բնակարաններ պիտի կառուցուեն աղքատ ու չքաւոր ընտանիքներին ձրի կամ թեթեւ վարձով տալու նպատակով։ Ժողովը բաւականին աղմկալից էր. վարչութեան անդամներից պ. Յ. Խունունց իւր պաշտօնակից անդամների անտարբերութիւնը դատափետելով հրաժարական տուեց:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Յարգելի խմբագիր,

Թոյլ տուէք արձանագրել մի ուրախալի փաստ ամսիս 12-ի թատերասէրների ժողովի մասին, որը կայացաւ իշխանուհի Մարիամ Թումանեանի նախագահութեամբ. այդ ժողովը պարզ ապացոյց էր, որ հայերը կամաց-կամաց սկըսում են լըջօրէն գործել մեր մանուկ բեմը ծաղկեցնելու համար:

Յարգելի իշխանուհին դեռ մի ամիս առաջ յայտարարել էր և հրաւիրում էր թատերասէրներին մասնակցել կազմակերպուելիք ձրի ներկայացումներին. ցանկացող թատերասէրները, որոնց համար թանկ էր մայրենի բեմը, շտապել էին գըրաւոր կերպով յայտնել իրենց պատրաստակամութիւնը, իսկ մնացածները ժողովի օրը ներկայացան գրուելու, առաւելապէս օրիորդները։

Ժողովը բացեց իշխանուհի Թումանեանը համառօտ կերպով բացատրելով թատրոնի նշանակութիւնը և թէ ինչպէս շատ անգամ ամենալաւ և ընդունակ-թատերասէրները, ասպարէզ չլինելու պատճառով, սառչում են բեմից, ապա աւելացրեց, որ ներկայացումները կըտրուին Թիֆլիսի ժողովարանում և նոյն պիէսները կը կրկնուեն ժողովրդական թատրոններում պ. Արաքսեանի ռեժիսօրութեամբ։

Այդ բանից յետոյ կարդացուեցին ռեպերտուարը և կանոնները և ապա սկըսուեցին խօսակցութիւններ և եղան զանազան հարցումներ, որոնք և, ի հարկէ, ստացան իրենց պատասխանը:

Պ. Առաքսեանը, ստանձնելով ռեժիսօրի պաշտօնը, խնդրեց իշխանուհուց իւր համար 1—2 օգնական և կարդաց մի համառօտութիւն դերասանների և թատերասէրների մասին, որից յետոյ ժողովը փակուեց և յայտարարուեց, որ փորձերը կըսկսուեն սեպտեմբերի 15-ից։

Անկարելի է չգովել ազնիւ իշխանուհու այդ ձեռնարկութիւնը թատերասէրների վերաբերեալ, որովհետեւ լինելիք փորձերին նրանք վարժութիւն ձեռք կըբերեն, իսկ որոնք կամենում են ընդմիշտ նուիրուել բեմին, նրանց համար էլ փորձերը մի շկօլա կլինեն, որտեղ իրենց ընդունակութիւնները երեւան հանելուց յետոյ գուցէ ուղարկուեն կատարելագործուելու:

Մկ. Մարիկեան

Թիֆլիս, 13 մայիսի

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ԵՒ ՇՈՒՐՋԸ

Վանքում ի դուր վրդովմունք

Երեկոյեան եկեղեցուց դուրս եկանք երեք հոգի—երկու վարդապետ, մի եպիսկոպոս. մնացածները չէին հաճել ժամ գալ: Փակագծի մէջ ասեմ, քանի որ միաբանական կեանքը վերանում է (սրա մասին ուրիշ անգամ), ընդհանուր սեղանատուն չկայ, [illegible] չէ միաբանական աղօթատուն ունենալ և երեկոյ ու առաւօտ եթէ ոչ բոլորը, գոնէ մեծամասնութեամբ եկեղեցի գնալ: Ինչպէս մենակ-մենակ ճաշում, մենակ-մենակ մեր շահը փնտռում, մենակ մենակ շըրջում, ժամանակ է, որ մենակ-մենակ էլ մեր անկողիններում աղօթենք: Դառնանք մեր խնդրին:

Հա, ասացինք որ երեքով դուրս եկանք եկեղեցուց: Մօտեցաւ ինձ Ղուկաս վարդապետը.

—Հ. Ն., մ մ ին բանաւ կել ապականեցաւ սում:

—Չգիտեմ,— պատասխանեց փիլոն մէջերս ցնցելով ու յետոյ աջ թեքուեց քայլ սոմով:

—Բաս դու չես իմացել. այդ ինչ է,

պէս բացակայում է։ Հիւանդութեան դէպքերում դիմում են տեղական «դալլաքներին», որոնք ամեն մի հիւանդութեան դէմ կամ տզրուկ են կպցնում, կամ թէ արիւն առնում:

Բուխարայի զօրքերն օրուայ մեծ մասը պարապ են անցկացնում: Թողած իրենց հրացանները բաղդի բերմունքին իրենք կամ քնում են կամ թէ արևի տակ պառկած իրենց վրայի միջատները որսում: Ես և Չաքարեանցը մօտեցանք և փողոցի մի անկիւնում միմեանց վրայ յենած հրացաններից մէկը վերցնելով սկսեցինք դիտել։ Այդ միջոցին մեզ մօտեցաւ մի զինուոր, սիրալիր կերպով ողջունեց մեզ և յետոյ առնելով մեր ձեռքից հրացանը՝ սկսեց հրացան գործածելու ձեւը ցոյց տալ։ Այդ զինուորից մենք իմացանք, որ իրենք էմիրի դղեակի դրսի պահապաններն են: Եւ այդ պահապաններն են այդպէս իրենց հրացանները թողել և իրենք պատի տակ պառկել: Զարմանալի էր, որ մենք վերցնելով պահապանի հրացանը և դիտելով ոչ միայն նրա կողմից յանդիմանութեան չենթարկուեցինք, այլ և կարծես թէ դրանով պատուեցինք նրան։ Մեր մի այդպիսի յանդուգն վարմունքի համար խիստ դիսցիպլինայի ենթարկուած եւրոպական զինուորի կողմից անշուշտ գնդակի զոհ կըդառնայինք: Սակայն մենք էլ լաւ էինք իմանում, թէ ինչտեղ ենք գործ դնում մեր յանդգնութիւնը։

Իսկ զինուորների մի մասն էլ ամբողջ օրը չայխանաներում, թաղերի վրայ նստած, թէյ է վայելում կամ թէ դարվիշների խզուած ձայնով երգած երգերը և առասպելախառն պատմութիւնները լսում.

Սովորութիւն ունին աքաղաղներ և ճնճղուկներ կռուեցնելու։ Ընդունուած է դրանց մէջ բազէ թռչունը, որին պահպանում և կերակրում են որսի համար:

Զօրքի սպաները նոյնպէս մեծ մասամբ պարապ են անցկացնում իրենց օրերը: Իրանք իրենց իրաւասութեանն ենթարկուած զինուորներին շատ անգամ ուղարկում են մշակութիւն անելու Նոր-Բուխարայում։ Աշխատածի կէս մասը զինուորները պարտաւոր են տալ իրենց սպաներին: Սպաներն էլ, բացի ուրբաթ օրերից (որովհետև այդ օրերում միշտ խաղացնում են բուխարական զօրքերը), պարապում են իրենց մասնաւոր գործերով։ Զինուորների և սպաների միջև յարաբերութիւնը մտերմական, պարզ և բարեկամական է։ Զինուորները և սպաները շատ անգամ չայխանաներում միասին ծալապատիկ նստած իրար հետ քաղցր զրուցում են և տեղական դարվիշի երգերը կամ կոյր աշըղի ածելը լսում։

(Շարունակելի)

Մ. Ցարութինեան

որ ալէքսանդրպոլցի մի քհանայ իմացել ու Թիֆլիզում մի գազեթում գրել է

—Ուրեմն մասը վանքից է. թէ չէ ինչ Թիֆլիսում կիմանար ու կըգրէր։

—Խոմ քհանան Թիֆլիզում չէ եղել. Նա եղել է Երեւանում, ինքը ալէքսանդրպոլցի է, փաստաբան է, շատ շուտ Երեւան է գնում. ա՛յ, այսպէս է եղել. Եզնիկ վարդապետի դէմ դատ են բաց արել. Սինոդում գործը վճռել են դուզ Սեան. ա՛յ քեզ համամբը բանտարկել. «за лишеніе свободы» դուզ Սեան. Հապա՜, էդպէս քհանայ կըլինի հա՜. էնտեղ, գազեթում կըգրէ, էստեղ գործը կըքանդէ. ա՛յ փաստաբա՜ն։

Ես յոյս կտրեցի Տ. Ղուկասից մի բան հասկանալ. ուսերս վեր քաշեցի և ուզում էի հեռանալ, բայց երեւում էր, որ Տ. Ղուկասի սիրտը խօսել էր ուզում. ձեռքը ձգեց փիլոնիս ծայրին.

—Ասում են, որ ալէքսանդրպոլցին—փաստաբան քահանան—չ՚մտ եա եկածն է. ինքն ածում, ինքը պարում. վանքում ծափ տալիս, բայց այնպէս է քեզ թըլւում, կարծես Երեւանից ես լսում. կատարեալ ֆոկուսնիկ. հանաք չէ. համ քահանայ, համ ալէքսանդրպոլցի, համ փաստաբան. համ վանքում, համ Երեւանում, համ Թիֆլիզում, համ սինոդում.

Հայր սուրբս շատ էր բանըը խառնում. ոգեւորուել էր, թէև ինձ պարզ չէր, Եզնիկ վարդապետի աքսորի համա՞ր, թէ քահանայի շնորհքի կամ թէ իր իմացածը չզլանելու։ Մի խօսքով ես յոյս կտրեցի.

—Էդ ո՞րտեղ էք կարդացել, Տ. Ղուկաս. չլինի՞ գազեթում։

—Ես հազիւ ցորենի հաշիւը պահեմ, ամբարների վրայ հսկեմ. էլ երբ կարդամ. աչքերս էլ լաւ չեն ջոկում տառերը, մի թասուր է լինում... Է՜հ կարդացողները մարդ դառան, մենք մնացինք...

—Է՜հ, Աստուած օգնական,—ասացի ու բաժանուեցանք։

Սակայն Տ. Ղուկասի լուրն ինձ հանգիստ չէր տալիս. դուրս եկայ, որ ուրիշ մի բան հասկանամ։

Բանից երեւում է, որ «Արարատ»-ի յունուարի համարները մի ինչ-որ պատճառով ընկնում են մարտին. խմբագիր, աջ ու ձախ թեւերի հրամանատարներ, վերջապահ զօրավար իբրաւ են դիպչում և զինուորական խորհրդի նստում։ Հէնց այդ ժամանակ Երեւանում մի փաստաբան քահանայ է լինում, որ Մարկոնի խառլոյսի հանճարեղ գիւտը (անթել հեռագիրը) նոր ուսումնասիրել (փաստաբանութեան համար) և հէնց նոյն գիշերը, միեւնոյն ժամին, նոյն րոպէին, միեւնոյն վայրկենին, երբ «Արարատ»ի խմբագրութիւնը խորհրդի է նստած փորձեր է անում Միքենան չըխկ, չըխկ, չըըըխկ.. դուրս է բերում Էջմիածնի խորհրդում խօսուածները, միայն մի քանի սխալ տեղեր է ունենում. օրինակ. պայմանականով, «որ»-երով, «ոչ» խօսքերը հաստատութեամբ են տպւում։

Մեր քահանան էլ հայդէ արտագրում, տաք-տաք հասցնում Թիֆլիսում մի թերթի..։

Որքան մեծ է լինում խմբագրների զարմանքը, մանաւանդ վիշտը, երբ իրենց «ծածուկները» լոյս աշխարհ են ընկնում։

Իսկոյն հերքումն են գրում 11 կէտերով, որ սխալն ուղղեն բայց խմբագրութիւնը նամակն երկար պահելուց յետոյ յետ է ղրկում, յայտնելով որ թանաքի մէջ այնքան շաքար է խառնուած եղել, որ թերթերն իրար են կպել և անհնարին է եղել կարդալ, նորը գրեն. բայց այդ նորը մինչև այսօր չի գրուել. չը գիտենք առանց շաքարի թանաք չճարուելո՞ւ, թէ սուտն ու սխալն իբր ճըշմարտութիւն անցկացնելու յոյսով։ Այսպէս, խնդիրը մնում է առանց հերքման. կամ կարելի է հերքումը կըտպուի «Արարատ»-ում, (եթէ միայն խմբագրութիւնն իր հրաժարականով չկանխէ)։ Ես խոստանում եմ վեր առնել հերքման պատճէնը և միւս անգամին ուղարկել, եթէ միայն խմբագրներից մէկն ու մէկը հերքման պատճէնը բարեհաճի ինձ հասցնել. Թող նա պատճէնը գոյ և Ղազարապատի պարսպի ճեղքերից մէնը դնի. Ես կըգտնեմ. այս յուսով էլ վերջացնենք։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԿԱՐՍ, 7 մայիսի.—Վաղուց է՝ որ Կարսից «Նոր-Դար»-ին ոչինչ չի գրըւում։ Գուցէ կարծողներ լինեն, որ գրելու նիւթ չկայ։—Ոչ. այդ չէ պատճառը։—Գրելու նիւթ շատ կայ, այնպէս որ, եթէ գրուելու լինի, լրագրի մի քանի սիւնակներ հազիւ կը բաւեն։ Եթէ կայ մի պատճառ, որն արգելք է լինում թղթակցի յաճախակի գրելուն, այդ տեղական հանգամանքներն են։ Դիցուք լրագրի մէջ դուրս է բերւում հասարակական զողի, վաշխառուի կամ մի այլ տեսակ տիպ, իսկոյն սագերը գրգռւում են, սպառնալիք են ուղղում թղթակցի հասցէին, մանաւանդ եթէ սագերից մեծերին և կարողութեներին գրգռեցիր,—աշխատում են մինչև անգամ մի կտոր հացից զրկել «ի խրատ և ի զգուշութիւն»։ Եթէ թղթակիցն ապահովուած մարդ է, ոչինչ բանից վախ չունի, իսկ, Աստուած մի արասցէ, եթէ մի որ և իցէ ծառայող է, պէտք է «զգոյշ լինի և քիչ գրէ»։—Հէնց այդ է պատճառը, կարծում ենք, որ «Նոր-Դար»-ի թղթակիցներ Տ. Գ. և Թանգաբը վաղուց է որ ոչինչ չեն գրում. ճշմարտութիւնն աչք է ծակում. պէտք է նրան թագցնել։ Այս է հիմնական պահանջը։ Հիմա բոլորս էլ ազատամիտ ենք, նոյն իսկ մեր քահանաներն ու հայր սուրբերը, բայց առաջ գնալու տեղ դէպի ետ ենք գնում. յուսոյ ճառագայթների տեղ մեր վրայ տարածւում են խաւարի թեւերը։ Այդ նրանից է, որ ամեն բան սեզանում սուտ է և կեղծիք։ Ինչ որ անում ենք՝ բոլորը «խաթրի» համար է. Մեր ազատամտութիւնը լըրբութիւնն է, իսկ քաղաքագիտութիւնը կեղծաւորութիւնը։ Մենք շատ անգամ ձեկին, իբր վատ արարմունքի համար, փոխանակ զգուշացնելու, խրատելու կամ յանդիմանելու, խրախուսում ենք ու քաջալերում։ Լաւերին հալածում ենք, իսկ անպէտքներին փառաբանում, երկինք բարձրացնում։

Մեր երիտասարդութիւնն իսկապէս անտարբեր է դէպի գրականութիւնը և հասարակական գործունէութիւնը։ Մեծագոյն մասն ընկել է հեշտութեան և մոլութեան ետևից։ Գիրք կամ լրագիր կարդալը դրանց համար միանգամայն աւելորդ բաներ են։ Երիտասարդութեան միայն փոքրագոյն մասն է, որ սիրում է գիրք կամ լրագիր կարդալ, հետաքրքրըւում է գրականութեամբ և հասարակական հարցերով, տալիս է բարեգործական նպատակով ներկայացումներ, կազմում է երեկոյթներ և այլն։ Եւ այդ պատիւ է բերում իրեն։

Ամբողջ մեծ պասի ընթացքում երկու կամ երեք անգամ հազիւ քարոզ լսեցինք, այն էլ տէր-Մինաս և տէր Խորէն հայրերի շնորհիւ, որոնք իրենց քարոզներով մխիթարում են ժողովրդին։ Մեր յաջորդն իսկապէս ընդունակ չէ քարոզ խօսելու։ Թէև երբեմն-երբեմն խօսում է, բայց ոչ ոքի ոչինչ չի կարող բան հասկացնել. խօսելիս էլ ձայնն այնպէս է դուրս գալիս, որ կարծես թէ ողբ է ասում։ Մինչև այսօր դեռ ես մեր յաջորդի գործունէութիւնը չենք տեսել։ Այս գարնան սկզբներում պէտք է սկսէին մեր նոր եկեղեցու շինութիւնը, բայց այդ մասին դեռ ևս ոչ մի կարգադրութիւն չկայ։ Գոնէ այստեղ ցոյց տայ մեր յաջորդն իր գործունէութիւնը։ Զատկի տօներին յանկարծակի վախճանուեց Յակով աւագ քահանան, որի ծխերը ժամանակաւորապէս յանձնուեցին մի ինչ որ Ներսէս գիւղացի քահանայի. Ահա միայն այստեղ ցոյց տուեն մեր յաջորդն ու հոգևոր կառավարութիւնն իրենց գործունէութիւնը։ Մի ժամանակ բողոքում էին, չէին ցանկանում, որ այդ քահանան այստեղ տեղափոխուի, ծուխ չէին ցանկանում տալ, իսկ այժմ հանգուցեալ քահանայի ծխերի հովուութիւնը յանձնում են նրան՝ առանց ծխականների հաճութեան։

Օր չի անցնում, որ չլսենք՝ թէ այսինչի տունը գող է մտել։ Այստեղ մի խումբ դատարկաշրջիկներ կան, որոնք գիշեր-ցերեկ անգործ թափառում են. Նրանց ժողովատեղին են գինետները, որտեղ հաւաքւում են և խորհրդակցում իրենց գիշերային արշաւանքների մասին։ Ահա այդ թափառաշրջիկներից մի քանիսն ապրիլի 28-ին, կիրակի գիշեր, մտան «Նադեժդա» ընկերութեան տեղիս գործակալի տունը, որին կից գտնւում է և ընկերութեան գրասենեակը, և վիրաւորեցին գործակալին մի քանի տեղից և նրա կնոջը։ Գործակալի գլխի վէրքն այնքան ծանր էր, որ եթէ շուտափոյթ բժշկական օգնութիւն չհասցնէին, կարող էր նա մեռնել։ Գողերը, ինչպէս երեւում է, մտել են յատուկ ընկերութեան դրամարկղը դատարկելու համար, բայց ոչինչ չեն կարողացել տանել։ Չորս հոգի արդէն կալանաւորուած են։

Դ. Գասպարեան

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Messager d'Athènes»-ին գրում են Կ. Պոլսից, որ եւրոպացիների դրութիւնն այնտեղ նոյնքան վտանգաւոր է դառնում, որքան և տեղական քրիստոնեաների դրութիւնը։ Մահմեդական ֆանատիկոսութիւնը խիստ լուրջ բնաւորութիւն է ստացել, այնպէս որ զինուորները կարգապահութեան և դիսցիպլինայի խանգարում չեն համարում եւրոպացիների վրայ օր ցերեկով յարձակում գործելը։ Այսօրերս թուրք զինուորները յարձակուեցին Բոսֆորի ասիական ափում շըրջագայող ֆրանսական աբեղաների վրայ և մահու չափ ջարդեցին նրանց։ Կաթոլիկ պետութիւններն անյապաղ մի եռանդուն յայտագիր ուղարկեցին Բ. Դրանը։ Թուրքաց արտաքին գործերի մինիստրը ներողութիւն խնդրեց յայտագիրն ուղարկող դեսպաններից և խոստացաւ «խստիւ պատժել յանցաւորներին»։ Այս խոստումն, ի հարկէ, չի իրագործուիլ, և աբեղաների վրայ գործուած բռնութիւնը կը կրկնուի։ Կ. Պոլսում ապրող գերմանացիները, եւրոպական գլխարկի տեղ, սկսել են ծածկել թրքական ֆէս իրենց վտանգից զերծ պահելու համար։ Սրանով թուրքերն սկսել են զանազանել իրենց «բարեկամ-գերմանացիներին» միւս գեաուրներից. Կարելի չէ այն աստիճանի ստորանալ, որ դեսպանատան և հիւպատոսարանների պաշտօնեաներն անգամ ֆէս ծածկեն։ Սակայն այդ բանը նրանք ստիպուած են անում, որովհետև նրանցից շատերը հնարաւորութիւն չունին տնից դուրս գալու կաւասներով.

— Կ. Պոլսից «Temps»-ին հաղորդում են, որ Հալէպի վալի Էնիս փաշան, չահագործելու նպատակով, աւելացրել է հացի գինը։ Մահմեդական բնակչութիւնը յուզուել էր և ուզում էր աւերել մասնաւոր խանութները, բայց զինուորական հրամանատար Ալի փաշան խառնուել էր գործին և ամբոխը ցրել։

ԱՆԳԼԻԱ

Անգլիական բոլոր թերթերն անհամբեր սպասում են հաշտութեան բանակցութիւնների։ Առ այժմ որոշակի յայտնի չէ, թէ ինչ եզրակացութեան են եկել բուրերի ներկայացուցիչները, որոնք խորհրդակցութեան էին հաւաքուել Ֆերենիգինգում։ Միայն «Daily Mail»-ը պնդում է, թէ հաշտութեան խնդիրն այժմ վերջնականապէս վճռուած է. այդ լրագիրն աւելացնում է, որ ինքը շատ լաւ գիտէ, թէ ինչպիսի պատասխանատուութիւն է յանձն առնում այդպիսի բան յայտարարելով։

Սակայն հաշտութեան մօտալուտ լինելուն համաձայն չէ գաղութների մինիստր Չեմբերլէնը, ինչպէս այդ երեւում է Բիրմինգհամում այս օրերս նրա արտասանած ճառից։ Չեմբերլէնն, ի միջի այլոց, ասաց. «Ես անհունապէս երջանիկ կլինէի, եթէ կարող լինէի ասել. «Այո՛, պարոններ, այս մեծ, այսքան երկար տևող պատերազմը վերջացած է»։ Ես մինչև անգամ յոյս ունիմ, որ շուտով կարելի կլինի ասել այս բանը, բայց ես լաւատես չեմ... բուրերի պարագլուխները, գուցէ, համաձայնեն իմ առաջարկներին. բայց մի բան անկասկած է.—Մաջուբայի ճակատամարտից յետոյ մեր գործած սխալմունքը չի կրկնուիլ։ Մեր կառավարութիւնն երբէք չի պնդել, որ բուրերն անձնատուր լինին անպայման, բայց մեր մշակած պայմաններն անփոփոխելի են»։ Ամբողջ Անգլիայում Չեմբերլէնի ճառը բացատրում են այն մտքով, թէ կառավարութիւնը, պարլամենտի համաձայնութիւնն ստանալով նոր տուրքեր մտցնելու, հասարակութեանը կամաց-կամաց նախապատրաստում է կամ պատերազմը շարունակելու, կամ էական զիջումներ անելու երկու հասարակապետութիւնների օգտին։

ՀՐԱԲՈՒԽԸ ԱՆՏԻԼԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒՄ

Անտիլեան կղզիներից ստացուող հեռագիրները խիստ երկիւղալի բնաւորութիւն ունին։ Հրաբխային բոլոր հանգած լեռներն սկսում են ժայթքումների նշաններ ցոյց տալ, և կարելի է սպասել, որ նոր աղէտներ պատահեն։ Դոմինիկայի կղզում գտնուած լեռնային մի մեծ լիճ բոլորովին անհետացել է և տեղն երեւան է եկել մի մեծ բացուածք, որի միջից երբեմնակի շոգի և ծուխ է դուրս գալիս։ Կղզու մթնոլորտը յագեցած է ծծմբային գազով, որից խիստ տանջւում է բնակչութիւնը։

Ս. Վիկենտիոսի կղզուց նոյնպէս երկիւղալի լուրեր են ստացւում։ Այդ կղզու խորքում գտնուած Նանսի փոքրիկ քաղաքում մի գիշեր երկու հարիւր հոգի խեղդամահ են եղել իրենց տների մէջ գետնից դուրս եկած նաւթային շոգիներից։ Բացի դրանից, մի օր յետոյ 32 հոգի մեռել են նոյն շոգիներից թունաւորուելուց։ Այդ քաղաքում նիւթական վնասներ գրեթէ չեն եղել ամենևին, տները բոլորովին չեն վնասել, երկրաշարժ չի զգացուել, ինչպէս, օրինակ, այդ կղզու միւս տեղերում։ 24 ժամուայ ընթացքում 232 հոգու խեղդամահ անող գազը դուրս է եկել գետնի վրայ հազիւ նկատուող ճեղքերից։ Ընդհակառակը, Ցուրեմայում, Օրանժում, Գիլլում և Լոտում 14 մեծ գործարաններ երկրի ցնցումներից քարուքանդ են եղել հիմնովին։ Այդ տեղերում բոլոր անասունները կոտորուել են մի օրում հրաբխային գազերից թունաւորուած։ Դեռ ևս հնարաւորութիւն չկայ ճշտիւ որոշելու զոհերի թիւը, որովհետև կղզու ներսը մտնելն անկարելի է։ Սակայն կարծում է, որ ս. Վիկենտիոսի կղզում մահացել է մօտաւորապէս 2,700 հոգի։ Հազարաւոր մարդիկ աւելի կամ պակաս ծանր այրուածքներ և խեղումներ են ստացել երեք օրուայ ընթացքում քարերից և տաք մոխրից, որ դուրս է եկել շպրըտելիս Սուֆրիէր լեռան հրաբուխը։

Հրաբուխը, որ մինչև այժմ գործում էր Անտիլեան Փոքր կղզիներում, այժմ սկսել է ժայթքման նշաններ ցոյց տալ նաև Կեդրոնական Ամերիկայի ամբողջ կիսաշրջանում. Եամայկայում (Անտիլեան Մեծ կղզիներ), որ գլխաւորապէս լեռնային կղզի է, նեգրոներն երկրի ներսից փախչում են դէպի ծովափնեայ քաղաքները. բնակչութիւնը սարսափահար է եղած հրաբխային լեռների միջից լսուող ստորերկրեայ թնդիւններից և ուրիշ սպառնալի նշաններից։ Հայզերներն սկսել են գործել շատ տեղերում։ Մի քանի գիւղերում հովիտների մէջ գտել են սատակող կենդանիների ամբողջ հօտեր, անշուշտ գետնից դուրս եկող գազերից թունաւորուած։

Կղզիների մէջ շատ աղբիւրների և գետերի ջրերն այնքան տաք են, որ նոյն իսկ մօտենալ անկարելի է։

Մեքսիկայից հաղորդում են, որ Կորդիլիերի (Սիեռա-Մադրէ) բարձունքներից մի քանիսը ծածկուած են դեղին ծխով, որը գիշերները կրակի փայլ է արձակում։

Կեդրոնական Ամերիկայում, այն է Նիկարագուայում, ամբողջ երեք օր երկիրը շարժւում էր։

Միացեալ Նահանգների ազգային աշխարհագրական ընկերութիւնը մի գիտնական արշաւախումբ է ուղարկում Մարտինիկ ուսումնասիրելու համար հրաբըխային ժայթքումների հետևանքներն և պատճառները։ Ամերիկեան մեծ համալսարանները նոյնպէս գիտնական յանձնախմբեր են ուղարկում Մարտինիկ։

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայիսի 10-ին Թագաւոր Կայսրը ֆրանսական հասարակապետութեան նախագահի հետ կառքով, Թագուհի Կայսրուհին և Տէր Թագաժառանգը ժամանեցին Ցարսկոյէ Սելոյի կայարանը, որտեղից մեկնեցին Պետերհոֆ զինուորական նաւահանգիստը, որտեղ սպասում էին Մեծ Իշխանուհիները, Մեծ Իշխանները և շքախումբը. այստեղ նստեցին «Ալէքսանդրա» զբօսանաւը, որը գնաց դէպի Կրոնշտադի նաւակայանը։ Զբօսանաւը մօտենալով «Montcalm»-ին խարիսխ ձգեց։ Նախագահն իր շքախմբով անցաւ «Montcalm» նաւը։ Այնուհետև Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէոդորովնան և Կայսերական Տան անդամները, մինիստրները և շքախումբն իջան մակոյկից և մտան «Montcalm», որի վրայ բարձրացրուեց Կայսերական դրօշակը նախագահի դրօշակի կողքին։ «Montcalm»-ի վրայ տեղի ունեցաւ նախաճաշ, որի ժամանակ նախագահն արտասանեց հետևեալ բաժակաճառը.

Sire, en venant à bord du „Montcalm“ avec Sa Majesté l'Imperatrice, Vous avez fait à la marine française un honneur, qu'elle ressentira profondement. Les sentiments de nos marins pour leurs braves camarades de la marine russe ne laissent passer aucune occasion de se manifester. C'etait avant hier dans les mers de l'extrême Orient, c'etait hier dans la Méditerranée et partout leur accord est comme le temoignage de l'union de leurs pays. J'emporterai de mon sejour dans cet empire hospitalier un chaud et imperissable souvenir et la France, qui a appris avec joie l'accueil fait à son representant restera attachée à l'alliance, dont la Russie apprecie, comme elle, l'action bienfaisante. Je bois aux succès et à la gloire de la vaillante marine russe.

Թագաւոր Կայսրը պատասխանեց.

Il Nous est infiniment agréable, à l'Imperatrice et Moi, de Nous retronver au milieu de braves marins français, et c'est avec un plaisir tout particulier, que Nous Nous sentons en France à bord de ce beau batiment. Nous vous remercions cordialement de votre visite et prions de transmettre

Nos messages les plus sympathiques, ainsi que Nos meilleurs souhaits, à la France, amie fidèle et invariable alliée de la Russie. Je lève Mon verre à la prosperité de la glorieuse marine française“.

Նախաճաշից յետոյ Նորին Մեծութիւնները շոգեմակոյկով Նախագահի հետ միասին գնացին «Ալէքսանդրա» զբօսանաւը, որտեղից, սրտագին հրաժեշտից յետոյ, նախագահը վերադարձաւ «Montcalm» թնդանօթների որոտների ուղեկցութեամբ. Նախագահի նաւը ժամը 5 ի սկզբին դուրս գնաց ծովը: Ժամը 4-ին 20 րոպէին Կայսերական զբօսանաւը դիմեց Պետրհոֆ:

— Ֆրանսական հասարակապետութեան նախագահը Պետերբուրգ քաղաքին յանձնեց 100,000 ֆրանկ:

—Թագաւոր Կայսրը Պետերբուրգի քաղաքապետ Կլէյգելսին շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահի մայրաքաղաքում գտնուած միջոցին եղած օրինակելի կարգապահութեան համար:

— Ռուսիայում նախագահին ցոյց տըրուած ընդունելութիւնը մեծ տպաւորութիւն է գործել ամբողջ Ֆրանսիայում: Լրագրները խիստ նպաստաւոր եզրակացութիւններ են անում: «Figaro»-ն մատնանիշ է անում զինուորական կապի հաստատումը և ռուս ժողովրդի ցոյց տուած ուրախութիւնը: «Journal»-ի մէջ Հանոտոն ասում է. «Երկու ազգերն իրենց ոգևորութեամբ վաւերացնում են այն գործը, որ սկսել և ամրապնդել են նրանց Պետերը» «Correspondence»-ն ասում է. «Ռուս ժողովրդի ցնծութիւնները ոչ թէ միայն նման էին այն ցնծութիւններից, որոնք արտայայտուեցին 1897 թուին, այլ և 1897 թուից յետոյ անցքերը համոզեցին նոյն իսկ ամենախիստ ուրացողներին, որ իր Պետին խորապէս հաւատարիմ մնացող ռուս ժողովուրդը իր սրտին մօտ ընդունեց Ֆրանսիայի պետին և ֆրանսական նաւատորմիղը պատուելու դէպքը: «Temps»-ն ասում է. «Ֆրանսիան կատարեալ համակրանքով և ուշադրութեամբ հետևում էր ժողովրդական այն համակրանքներին և բարեկամութեան արտայայտութիւններին, որ ռուս ժողովուրդն առատօրէն բաշխում էր Լուբէին և Դելկասէին»

— Լոնդոնից հեռագրում են որ Պրետորիայում տեղի ունեցող բանակցութիւնները վերջանալու վրայ են. գլխաւոր կէտերի մասին արդէն պայմանաւորուել են մանրամասնութիւնները կըներկայացնուեն անգլիական կառավարութեանը: Անգլիայից պատասխանն ստանալուց յետոյ, բուէր պատգամաւորները կըմեկնեն Ֆերենինգին, որտեղ կը կայանայ վերջնական վճիռը:

—«Standard»-ի ասելով, բուէրներն արդէն ոչ մի այնպիսի պահանջ չեն անում, որ արգելք լինի շուտով հաշտութիւն հրատարակելուն: Անկախութեան պահանջը թողնուած է իբրև անյուսալի պահանջ: Մինիստրութիւնը հեռագրով ձևակերպել էր գլխաւոր կէտերի քննութեան հետևանքը. Ներման խնդիրը թողնուած է թագաւորին. ինքնավարութեան խնդիրը կախուած է աֆրիկեան գաղութների դաշնակցութիւն կազմակերպելուց:

—«Daily News»-ի ասելով, Անգլիան պատասխանել է, թէ բուէրների ինքնավարութիւնը վերականգնելու համար ժամանակ չի կարելի որոշել: Ապստամբները չեն պատժուիլ, բացի սովորական յանձնագործներից. զէնք ունենալու համար բուէրները պէտք է վկայականներ ստանան. սեամորթներն սպիտակամորթներին հաւասար իրաւունքներ չեն ստանալ. ագարակները վերաշինելու համար միջոցներ կըտրուեն:

Խմբագիր հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱՆ

Պետերբուրգ, 10 մայիսի:

Վեքսելի կուրսը երեք ամսով.	
Լոնդոնի վրայ 10 ֆ. ստ. համար	94,20
Բերլինի » 100 մարկի »	—
Պարիզի » 100 ֆրանկի »	—
Վեքսելի կուրսը չէքերով	
Լոնդոնի վրայ	94,90
Բերլինի »	46,30
Պարիզի »	37,65
Բորսային դիսկոնտը	4½—6½%
4% պետական ռենտը	96¾
4½% ներքին փոխ 1893 թ.	98¾
4% գրաւաթղ. պետ. ազն. կալ. բանկի	—
5% ներք. խաղ. փոխ. 1864 թ.	471
5% ներք. խաղ. փոխ. 1866 թ.	360
5% խաղ. գր. պետ ազն. կալ. բանկի	287
5% օբլ. Թիֆ. քաղ. վարկ. ընկ.	—
4½% » » » »	—
5% » Թիֆլ. կալ. բանկի	89¼
4½% » » »	—
6% » Քութայիսի կալ. »	89
5% » » »	—
Ակցիաներ Բագուի նաւթ. ընկ.	440
» Կասպեան »	—
» Մանթաշեան և ընկ.	163
Փայեր եղբ. Նոբէլ »	10,350
Ակցիաներ » »	—

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կարսի Հոգևոր Կառավարութեան Ատեանում նշանակուած է Ղօշավա՛քի «Ծայլար» անուանուած 612 դեսեատին վարելահողերը կապալով տալու մայիսի 29 ին, օրուայ ժամը 12 ին աճուրդ՝ և 31 ին կրկնաճուրդ: Մասնակցել ցանկացողները պայմանների մասին կարող դիմել նոյն ատենին ամեն օր. Փակ ծրարներ աճուրդը վերջանալուց յետոյ չեն ընդունուիլ:

Անդամ կառավարութեան՝
Մինաս աւագ քահանայ

(930) 5—1

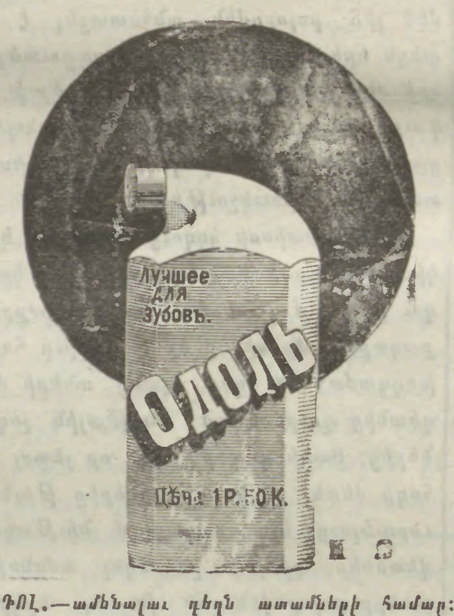
Лучшее для зубовъ.
ОДОЛЬ
Цѣна 1Р.50К.

ՕԴՈԼ.—ամենալաւ դեղն ատամների համար:
ՕԴՈԼ.—ատամները պահպանում է փչացումից:
ՕԴՈԼ.— ունի գեղեցիկ համ:
ՕԴՈԼ.—ոչնչացնում է բերանի վատ հոտը:
ՕԴՈԼ.—շնչառութեանը տալիս է հաճելի հոտ:
ՕԴՈԼ.—հականեխում է բերանը:
ՕԴՈԼ.—ոչնչացնում է վատ համը բերանում:
ՕԴՈԼ.—մաքրում է բերանի խորշը լորձունից
ՕԴՈԼ.—աննման դեղ բերանը ողողելու համար
ՕԴՈԼ.—լաւ համ ու հոտ է տալիս բերանին
ՕԴՈԼ.—պահպանում է ատամները:
ՕԴՈԼ.—վաճառւում է ամեն տեղ:
ՕԴՈԼ.—բերանը ողողելու աննման դեղ:
ՕԴՈԼ —ատամները պահպանում է փչանալուց:
ՕԴՈԼ.—բերանի ճաշակը թարմացնում է:
ՕԴՈԼ.—շատ լաւ համ ունի:
ՕԴՈԼ.—վաճառւում է ամեն տեղ:
(М.) № 54253 2— 2

Լոյս տեսաւ

ԻՒՐԻՅ ՎԵՍԵԼՈՎՍԿՈՒ

„АРМЯНСКІЙ ПОЭТЪ

Смбатъ Шахъ-Азизъ“

(Քննադատական էտիւդ)

Գինն է 1 ռ

Գրքոյկին կցած են՝ Սմբատ Շահ Ազիզի լուսանկար պատկերը, «Լևոնի Վշտի» մի շարք կտորների և այլ ոտանաւորների ռուսերէն թարգմանութիւնը:

Ցանկացողները դիմում են հեղինակին հետևեալ հասցէով: Москва, Леонтьевскій пер., № 11, кв. 17, Юрію (Георгію Алексѣевичу Веселовскому. (0) 5—2

Источникъ красоты.
Патент. въ Англіи.

Кремъ КАЗИМИ
Метаморфоза
противъ ВЕСНУШЕКЪ.
Единств. доказательство подлинности — подпись: Cazimi
Безъ этой подписи — поддѣлка.
Продается во всѣхъ аптекахъ, аптек. и парфюм. магазинахъ.
Главн. склады въ Торгов. Домѣ
И. Б. СЕГАЛЬ
въ Вильнѣ и Одессѣ.
(М.) № 24168 7—2

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ ԱՄԵՆ ՏԵՂ
„ՕԴՈԲՐԻՆ“ Մ. Վ. ԼԵԲԵԴԵՒԻ
Մի քանի օրում բոլորովին ոչնչացնում է հնացած մազերը և խալերն արմատով հանդերձ: Պէտք է պահանջել միայն կառավարութիւնից հաստատուած ընդ № 22473 լարկեան ունեցող դեղը:
Վաճառւում է Թիֆլիսում—դեղատընային ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկ. և Բագուի ու Բաթումի բաժանմունքներում. (896) 25—6

Honni soit qui mal y pense!

ДЕКАДЕНТСКІЕ ДУХИ
послѣднее, въ духѣ времени,
ОРИГИНАЛЬНОЕ ПО ХАРАКТЕРУ АРОМАТА
ИЗОБРѢТЕНІЕ
въ парфюмерномъ отдѣлѣ
Фабрики Т-ва
„Р. КЁЛЕРЪ и К° въ МОСКВѢ“
ПРОДАЖА ВЕЗДѢ ВЪ ЛУЧШИХЪ МАГАЗИНАХЪ.
(М.) №14 2—1

МЫЛО БѢЛАЯ СИРЕНЬ
МЫЛО ВІОЛА ВІОЛЕТТА
МЫЛО РОЗА РОЗИТА
№ 4711
МЫЛО ОРИВІОЛА
МЫЛО „LA BARONESSE“
МЫЛО „LILY OF THE VALLEY“
ПРІОБРѢЛИ БЛАГОДАРЯ СВОЕМУ ВЫДАЮЩЕМУСЯ КАЧЕСТВУ И ЧУДНОМУ ЗАПАХУ БОЛЬШУЮ ПОПУЛЯРНОСТЬ СРЕДИ ПУБЛИКИ.
(М.) №128427/27 10—10

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

վաճառւում են

«Արմենիա», Լինչի (պատկերազարդ անգլերէն լեզուով)—25 ր.
«Գիրք Թղթոց. Մատենագրութիւն Նախնեաց» – 1ր.50կ.
«Կորիւն վարդապետ և Նորին թարգմանութիւնք», Ն. Բիւզանդացու—1 ր 50 կ.
«Երգեցողութիւն սրբոյ պատարագի Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցւոյ, փոխադրեալ և ներդաշնակեալ յերիս և ի չորիս ձայնս», ի ձեռն Մ. Եկմալեան—10 ր.
«Բագրևանդ ջրաբաշխ գաւառ», գրեց Ս Հայկունի—1 ր. 5 ր.
«Հութութիկ և Սամէլ Հովիկս (հայ հովիւն ու հովուհին) Ս. Հայկունի—10 կ.
«Բարակ աշխարհ և անուշ շահ» » » 10 կ.
«Մորոս», ժողովրդական վէպ » » 25 կ.
«Թագաւոր Լուսիկ և Սետին Հովիկ» » » 25 կ.
«Աշոտ Երկաթ», «Հիւսիսի արծիւր» և «Տանջանքի բովից»—Այվազեանի – 2 ր. 30 կ.
«Գրպանի ատլաս», Էֆրիկեանի, կազմուած 1 ր. 75 կ.
«Արձակ բանաստեղծութիւններ», թարգմանութիւն Ա. Ծատուրեանի —50 կ.
«Ոյժեր» (բնական ոյժերի գաղտնիքը) Զիլ. և Ռաշմ. - 10 կ
«Երկրագործական անհրաժեշտ գիտելիքներ», Գ. Ղազարեանի. կազմած—90 կ.
«Ազատութեան մասին», Միլլի, թարգմանութիւն Ա Գ.—1 ր. 20 կ.
«Հեղինէ» վէպ երկու մասից, թրգ. Մ. Խատիսեանի—1 ր 75 կ
«Պատկերներ» Ա Ահարոնեանի, կազմած—1 ր 40 կ.
«Որբունի», պատկերազարդ թերթ (որբերի օգտին)—1 ր. 20 կ.
«Զէյթունի անցեալն ու ներկան» (Զէյթունի և Կիլիկիայի քարտէզով)—1 ր. 50 կ.
«Ընտիր հայկականք», պատկերազարդ, Հ. Թորոսեանի - 2 ր 50 կ.
Հիպնոտիզմ», Հ. Ասրիեանի—50 կ
«Մագնէտիզմ», թարգմանութիւն Փարմազի—15 կ.
«Նամակներ առ Սանդրօ և Բարև մնաք իմ յոյսեր», Գ. Աղամեանի—20 կ.
«Դ. Կ. Թուրեան» (կենսագրութիւն) պատկերով, Վաղրի—20 կ.
«Քերթուածք և թարգմանութիւնք», Պ. Աղամեանի—1 ր. 25 կ.
«Ժողովրդական վէպ և հէքիաթ». գրեց Ս. Հայկունի 1 ր. 25 կ.
«Ճշմարիտ ալէտր», ժողովածու—20 կ.

Դիմել՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ «Гуттенбергъ», Г. Галустяну Лорисъ Меликовская ул. № 11 (929) 1—1

ԲՐՈԿԱՐ ԵՒԸ ԸՆԿ.
առաջարկում է
ԻՒՐ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՈՎ ՅԱՅՏՆԻ
ԿԱՏՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒԾ
ԳԼԻՑԵՐԻՆԻ ՍԱՊՈՆ
ԿՏՈՐԸ 20 ԿՈՊԷԿ
10—10
25233

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՆՈՐ ԳԻՐՔ

ՆԱՐ-ԴՈՍ

ՍՊԱՆՈՒԱԾ ԱՂԱՒՆԻՆ

վիպակ

Գինն է 30 կոպէկ

Դիմել՝ Баку, книжная торговля Буніатова, կամ Тифлисъ, ред. „Норъ-Даръ“.

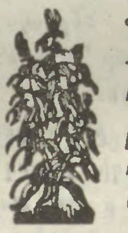

ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆ ՄԱՏԻԿՈՅԻ
(INJECTION AU MATICO)
Գրիմօ և ընկ. դեղագործների թոյլ է տրուած Ռուսիայում: Հեղուկի մէջ շահագործուած են պերուանեան Մատիկօ բոյսի յատկութիւնները, մի բոյս, որ զարմանալի կերպով բժշկում է հոնորէյից (սերմնաթափութիւն) և մի քանի տարուայ ընթացքում համաշխարհային հռչակ է ստացել: Կարճ ժամանակում բուժում է ամենազօրեղ սերմաթափութիւնները:
Պարիզ, 8 Rue Vivienne և գլխաւոր դեղատներում:
(M)200345 43—27

СЕКРЕТЪ КРАСОТЫ
ГЛИЦЕРО-ВАЗЕЛИНОВОЕ МЫЛО МОЛОДОСТИ
А. СІУ и К° МОСКВА. 20 коп. кус.
(М.) 168632 6—6

Доз. цензурою Тифлисъ 1902 г. Мая 13-го дня
Տպարան Ա. Ի. Պետրովի
Типографія А. И. Петрова Голов. п № [illegible] Телефонъ № 387